

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

**«ЗАМАНАУИ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ
БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТҮЛЕКТІҢ
ҚҰЗЫРЕТТІК ҮЛГІСІ»**

атты XLIII ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

17-18 қаңтар 2013 ж.

1-кітап

МАТЕРИАЛЫ

XLIII научно-методической конференции

**«КОМПЕТЕНТНОСТНАЯ МОДЕЛЬ
ВЫПУСКНИКА В СИСТЕМЕ
СОВРЕМЕННОГО НЕПРЕРЫВНОГО
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»**

17-18 января 2013 г.

Книга 1

Алматы 2013

Менугабдиева З.А.

ИННОВАЦИОННО-БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЭТНОМӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ФАКТОРЫ

Әдетте инновация туралы айтқан кезде оны дәстүршілдікке, өткенге қарама-қарсы мағынада түсінеміз. Тіпті «инновация» деген сөз өзі латын тілінен аударғанда «жаңарту, өзгеру, жаңашылдық» деген мағынаны білдіреді. Бұл термин біздің елімізде соңғы он жылдықтағы ғылыми жұртшылық арасында кең қолданысқа ие болды. Оны жиі қолдануы сөнге айналғаны сондай оның астарына үнілуден, мән-мағынасын ажыратудан қалдық. Ол өзінің бастапқы мағыналық аясынан шығып метакатегория деңгейіне көтеріліп кетті. Алайда инновациялық құбылыстарға қатысты қалыптасқан тұрақты тезаурустың болмауы үлкен қиындықтар тудырады. Инновацияның синонимі ретінде жаңалық енгізу, жаңғырту (модернизация), жаңалық, жаңашылдық, жаңарту, жаңару, жаңарыс, тың өңгеріс, шығармашылық (креативтілік), өнертапқыштық сияқты сөздерді қатар қолдану орын алды. Сөздер арасындағы тектік-түрлік қатынасты, қайсысы кең мағына беретін гипероним, ал қайсысы жаңы мәндегі гипоним екендігін ажырата алмай әбден шатаса бастадық. Инновация тақырыбы ғалымдар мен журналистердің сүйікті тақырыбы мен ажырамас лексикасына айналды. Ресейлік «Известия» газетінің бір шолушысы айтқандай: «Про инновации говорят чаще, чем о футболе, но каждый под инновациями понимает что-то свое». Әсіресе білім беру саласында инновация сөзі қолданылып жазылған еңбектер шап етекпен. Қысқасы, инновация қазіргі қоғамның нағыз инновациялық белгісі (эмблемасы) мен бар бәледен құтқаратын панаһысы тәрізді болды. Американдық психолог Б. Скиннердің пікірінше, жаңа сөздердің пайда болуы қоғамдағы құндылықтардың өзгеруін білдіреді, өйткені әрбір сөз дүниені әлеуметтік ұғынудың шартты таңбасы (маркері) болып табылады. Өзгеріс пісіп жетілгенде ол өзін айшықтайтын жаңа сөздерді қажет етеді. Мұның өзі инновация ұғымын айқын анықтау қажеттілігін тудырады. Инновацияның қай мағынасына артықшылық береміз? Қай түсінікті жөн көреміз? Инновацияның өзіне және онымен іргелес терминдерге қатысты анағұрлым жемісті түсіндірмені таңдау арнайы теориялық талдаманы талап етеді. Алайда бізде теориялық инновациядан көрі қолданбалы, тәжірибелік инновациялар жоғары бағаланатындықтан, арнайы теориялық рефлексия жасау оншалықты қолдауға ие емес.

Ресейлік ғалымдардың пікірінше, «инновация» терминін алғаш рет ғылыми айналымға XIX ғасырда антропологтар мен этнографтар енгізіпті (1,2). Өзінің бастапқы нұсқасында бұл сөз бір мәдениеттің кейбір элементтерінің өзге мәдениетке енгізілуін білдірген екен. Себебі, ол уақыттарда мәдени антропология мен этнографияда эволюционизм теориясы үстемдік етіпті және мәдени жаңақұрылымдарды, мәдени өзгерісті бір жақты, тек ішкі эволюциялық даму арқылы түсіндірген. Бұған қарама қарсы бағыт ретінде қалыптасқан диффузионизм теориясы мәдени өзгерістерді сыртқы әсерлер мен диффузия каналдары арқылы берілетін кірме нәтиже, яғни мәдени ауысу мен сырттан енген мәдени инновация болып табылады. Әлеуметтік дамудың механизмі мәдениеттің таралуы (диффузия) мен сырт жақтан сіңген жаңалықтарды пайдалану.

XX ғасырдың басында «инновация» термині экономикалық ғылымдарда қолданыла бастады. 1909 жылы неміс ғалымы В. Зомбарт өзінің «Капиталистік кәсіпкерлік» деген үлкен мақаласында кәсіпкерді инноватор ретінде түсіндіретін концепцияны негіздеп берді. Әсіресе, инновация ұғымының кең тарауы, жұртшылыққа аса танымал болуы австриялық экономист Йозеф Шумпетердің есімімен байланысты. Оның «Экономикалық даму теориясы» (1912) атты еңбегінде экономикалық инновация түсінігі негізделді. Инновациялық үдерістердің толық сипаттамалары берілді. Ол инновацияны жаңа материалдар мен бөліктерді қолдану, жаңа үдерістер мен ұйымдастырушылық түрлерін енгізу және жаңа нарықты ашуға негізделген барлық жаңа комбинацияларды коммерциализациялануы ретінде анықтады. Элементтердің жаңа комбинациясы еңбек өнімділігін арттырады, экономикалық табыс әкеледі. Ары қарай, инновациялық үдерістер туралы кешенді көзқарастардың дамуы П.Ф. Друкер, К. Левин, Дж. Залтмен, Х.Г. Барнетта, Р. Данкан және т.б. зерттеушілердің есімімен байланысты. Сонымен, инновация мәселесі ұзақ уақыттар бойы экономикалық салаға қатысты қарастырылып келді. Бүгінгі таңда да экономикалық пайда әкелетін технологиялық жаңалық немесе жаңалық енгізілумен теңдестірілетін техникалық-экономикалық парадигма үстемдік құруда. Техноцентризм бағыты бойынша инновация өнімділіктің негізгі қайнар көзі. Қарапайым адамдар да инновация ретінде жаңа техника жетістіктері мен технологиялық жаңалықтарды түсінеді.

Инновация процесінен білім беру жүйесі де тыс қалған жоқ. XX ғасырдың екінші жартысында әлемде ірі білім реформалары жүзеге аса бастады. Педагогикалық инноватика сияқты арнайы ғылыми салалар пайда болды. Бұрынғы Кеңес одағында XX ғасырдың 80 жылдарынан бастап білім саласында инновация түсінігі кең қолданыла бастады. Педагогика мен білім жүйесіндегі әр түрлі

инновацияларды зерттеу, алдыңғы қатардағы тәжірибелерді қорыту жұмыстары қолға алынды. Синоним ретінде қатар қолданылған «білім берудегі инновация» мен «педагогикалық инновация» терминдері ғылыми негізделіп, педагогиканың категориялық аппаратына енді. Оны енгізген ресейлік ғалым И.Р. Юсуфбекова. Оның айтуынша, педагогикалық инноватика педагогикалық жаңалықтарды жасау, оларды бағалау және педагогикалық қауымдастықтың оны меңгеруі, ақыры аяғында, оны практикада қолдану және пайдалану (3). Педагогикалық инновацияның теориялық әдіснамалық негіздері қаланды. Бұл деңгейдегі анағұрлым іргелі зерттеулер М. М. Поташник, А. И. Хуторской, Н. Б. Пугачёва, В. С. Лазарев, В.И. Загвязинский және т.б. еңбектерінде көрініс тапты. Педагогикалық инноватика жалпы инноватиканың құрамдас бір бөлігіне айналды.

Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немсербаи Нұрахметов екен. Ол «Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсыныпты. Н.Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеде, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке – дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке – дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын).

Ал әдіскер С.Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үрдісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілен, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілін арттырады;
- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеруі;
- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілет;
- саралап деңгейлес оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады.
- ақпараттық бағдарламалап оқыту – оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастыру;
- иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам-қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;
- ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала-субъект», «бала-объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігіне» қарастырады;

Ал жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық, радикалдық деп үш түрге бөлуге болады. Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В.Ф. Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады. Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел. Радикалдық инновация – білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатыды. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалық оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үрдісінің нәтижесін көретін әдіс-тәсілдері, түрлері көбіне жаңашыл, инновациялық болып табылады.

Инновациялық процестерді ендіру үш өзара байланысты күштер анықталады: енгізілген технологияның ерекшеліктерімен; жаңашылдардың инновациялық әлеуетімен; жаңалықты енгізу жолдарымен.

Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс дейді білім саласында жүрген практиктер.

Сөйтіп, педагогикалық инновация – педагогикалық іс әрекетке жаңалық енгізу, оқыту мен тәрбиенің мазмұны мен технологиясын тиімділігін арттыру үшін өзгерістер жасау. Білім беруде инновацияны енгізу әлемдік деңгейдегі негізгі әлеуметтік педагогикалық проблема болып отыр.

Әлемдік даму үрдісі қазіргі ғылыми-техникалық серпілісті түбегейлі жаңа даму деңгейіне шығаруға себепші болып отыр. 90-шы жылдардың басында экономикалық даму парадигмасы өзгерді де, батыстың алдыңғы қатарлы шаруашылық іс-әрекеттің материалдық емес саласын

кеделдетіп дамуымен ерекшеленетін «Жаңа экономикасы» көшті. «Жаңа экономика» аясында шынайы түрде білімге, яғни экономикалық өркендеудің жаңа сапалық түрін қамтамасыз етуші жаңартулар мен инновацияға негізделген нарықтың жаңа шаруашылық субъектілері құрылды.

Қазіргі уақытта технология, құрал-жабдықтар, кадр даярлау, өндірісті ұйымдастыру сипатында іске асқан «жаңа білім» үлесіне экономикасы дамыған елдерде жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) өсімінің 70-тен 84 пайызына келді. Жаңадан қалыптасқан жағдайда кәсіпорын акционерлеріне құнды қарайтын дәл осы зияткерлік капитал, ал оның маңызды құраушылары нарықтық бағалау мен беделге ие болып отыр. Экономиканың инновациялық белсенділігі басым сипатқа ие болуда, бұл өз кезегінде, кәсіпорындардың өз стратегиясын түбегейлі өзгертуіне, жаңа бәсекелестік ортада және тіршілік етудің негізгі ретінде зияткерлік түрде арттыруға жетелейді.

Ғылыми -техникалық серпіліс заңдылықтарының мәселесі, әсіресе, негізгі ұғым түсініктер бойынша пікірталас туырады. Сонымен, кейбір авторлардың пікірінше, «жаңалық», «жаңарту» және «инновация ұғымдары» синоним болып табылады және ол ғылыми техникалық серпілістің нәтижесін білдіреді деп түсіндіріледі. Екінші пікір бойынша, бұл ұғымдардың арасында белгілі бір айырмашылықтары бар деп көрсетіледі. Егер жаңалық деп жаңа әдіс, өнер табыс және жаңалық табуды айтатын болсақ, ал осы жаңалықты іс жүзінде пайдалану жаңарту деген ұғымды білдіреді.

Жаңалық бұл қандай да бір іс-әрекет аясында жүргізілген іргетасты, қолданбалы зерттеулер мен талдамалардың рәсімделген нәтижесі және ол осы іс-әрекеттің ғылыми-әрі техника жетістіктерін тәжірибелі, нарықтық тұрғыда пайдаланудың аралық қорытындысы болып табылады. Жаңалық нарықта тұтынылатын жаңа өнімге айналған соң, соңғысы жаңарту болады. Егер жаңартуды жаңалықтың алғашқы рет қолдануын айтатын болсақ, инновация деп жаңалықты жаппай қолдануға кірістіруді айтамыз.

Заңнама бойынша инновация нарықта сатылатын жаңа немесе жетілдірілген өнім, іс жүзінде пайдаланатын жаңа немесе жетілдірілген технологиялық үдіріс түріндегі ең соңғы нәтижесі. Алайда кез-келген жаңарту серпіліске әкеле бермейді. Ол орынды түрде таралған жағдайда ғана бұл жаңалықтың қоғамдық өндіріс пен даму үшін инновациялық мәні бар деп айтуға болады. Әлемдік экономикалық әдебиеттерде де инновацияға ғылыми техникалық серпілістің жаңа өнімдер мен технологияларда шынайы көрініс тапқан түрленуі деген анықтама берлуі де кездейсоқ емес. Кез келген инновациялық үрдістің нысаны – оқушы. Инновациялық үрдістің мақсаты – әрбір оқушының іскерлігі мен мүмкіндігін дамытуға жағдай жасау. Оқуға қызықтырудың басты элементтерінің бірі – нәтижеге жетуге ынталандыру.

Алайда біз мына жайтты естен шығармауымыз керек: білім беру - мәдени-тарихи тәжірибені жеткізудің әмбебап тәсілі, алдыңғы толқынның ұрпақтың кейінгі ұрпаққа қалдыратын сыйы, әлеуметтік мұрагерліктің жалпы механизмі, белгілі бір ұлттық құндылықтар мен нормалары сақтау мен берудің жолы. Сондықтан, экономика саласындағы инновациялық түсінікті механикалық тұрғыда білім беру саласында тікелей көшіруге болмайды.

2003 жылдың 17 мамыр айында Қазақстан республикасының Индустриялық - инновациялық дамуының 2003-2015 жылға арналған стратегиясы қабылданған еді. Бұл стратегияны ойдағыдай іске асыру үшін еліміздің зияткерлік ресурстарын тиімді пайдаланудың маңызы зор екені белгілі болды. Еліміздегі индустриялық-инновациялық даму проблемасына байланысты түрлі ғылыми конференциялар ұйымдастырылды. Ғалымдардың пікірлерінен ой түйгеніміз, кез келген стратегияның, бағдарламаның, инновациялық үрдістердің іске асуы бірнеше факторлардың ықпалы аясында өтеді екен. Алайда, біз көбіне саяси немесе экономикалық факторларға баса назар аударылып, мәдени, психологиялық факторлар елеусіз қалады. Не болмаса психологиялық фактордың мәні онша жоғары емес деп саналынады. Ал шын мәнісінде бағдарламаны жүзеге асыру адамның санасы мен ақыл-ой қабілетіне тікелей тәуелді болып келеді. Ең керемет бағдарлама, өте тамаша жазылған заңдар ұлттық психология ерекшеліктері, менталитеті алдында дәрменсіз. Кейде күшті қарсылық салдарынан жоспарлаушылар күткеннен бөлек нәтиже шығуы не болмаса өңі өзгеріліп басқа сипат алуы мүмкін. Әлемде индустриялық саясат жүргізу тәжірибесі бар Малайзия мен Оңтүстік Кореяның нәтижесі бірдей деп айта алмайсыз. Неге бір реформа, бір көздеген мақсат әр халықта әр түрлі сипат алады? Қазіргі таңдағы ғылыми білімдер көрсеткендей, қатаң прагматизм мен технократизмге негізделген, инновацияның технократиялық рецептерін тура қолдану, мәселен, білім саласына тікелей көшіру қоғам мен тұлға дамуының міндеттерін шеше алмайды. Инновациялық зерттеулердің классикалық концепциялары мен бағыттары инновациялық құбылыстарға әлеуметтік-гуманитарлық тұрғыдан келудің маңыздылығын көрсетеді.

Ұлттық салт-дәстүрлерге ХХІ ғасырдағы қоғамның инновациялық динамикасына қарсы тұратын архаизм, ескінің элементі деп қарауға тиіспіз бе? Ақиқатында, этномәдени дәстүрлер

қабілетін сақтап тұрақтандырушы және селективті механизм ретінде әлеуметтік ағзаның күллі деңгейлерінде жұмыс істейтіні белгілі. Олай болса, дәстүр мен инновацияны бір біріне қарсы қоюға болмайды. Ресейлік ғалым Арутюнов С.А. былай деген екен: "Любая традиция — это бывшая инновация, и любая инновация — в потенции будущая традиция. В самом деле, ни одна традиционная черта не присуща любому обществу искони, она имеет свое начало, откуда-то появилась, следовательно, некогда была инновацией. И то, что мы видим как инновацию, либо не приживется в культуре, отомрет и забудется, либо приживется, со временем перестанет смотреться как инновация, а значит, станет традицией" (4). Ғалымдардың инновацияны (инноватиканы) теориялық зерттеу барысында келген басты қортындылары, жаңалықтарының бірі мынада: жаңа бір нәрсені енгізу еңкілденіп, оқшауланған ортада жүзеге аспайды, керісінше, ол инновациялық процеске қатысатын барлық мүшелердің өзара әрекеттестігіне тығыз байланысты. Ал адам инновациялық іс әрекеттің субъектісі ретінде тек қоғамда ғана емес, белгілі бір мәдениеттің өкілі әрі мәдениетте де тіршілік етеді. Оның үстіне, ғалымдар зерттегендей, дәстүр - креативтілік пен консервативтіліктің бірілігі.

Педагогикалық іс-әрекет адамға бағдарланған қызмет болғандықтан, инновациялық білім беру технологиясы оған қатысушы субъектінің тұлғалық ерекшелігін ескеруі тиіс. Демек, жаңа педагогикалық құзыреттіліктің бір бөлігі ретінде этномәдени құзыреттіліктің маңызын ұмытуға болмайды. Білім беру әлеуметтік, мәдени және тұлғалық (себеителген) детерминделген процесс. Олай болса, өзгеріске ұшырайтын субъектінің барлық жақтары елеусіз қалмағаны дұрыс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Бромлей, Ю.В. Современные проблемы этнографии — М.: Наука, 1981.- 390 с.
2. Лапин Н.И. Теория и практика инноватики. Учеб. пособие. — М.: Университетская книга; Логос, 2008. — 328 с.
3. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики: опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. М., 1991-237 с.
4. Арутюнов С.А. Народы и культура: Развитие и взаимодействие.-М., 1989.-С.160

Р.М. Таева, А.К. Шаяхмет

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК В КОМПЕТЕНТНОСТНОЙ МОДЕЛИ ВЫПУСКНИКА

Реформирование казахстанской высшей школы явилось необходимым следствием глобальных процессов, происходящих на мировой арене в различных сферах деятельности человеческого общества. Глобализация и интернационализация обусловили интеграцию выпускников казахстанских университетов в общемировой рынок труда специалистов новой формации, соответствующих новым современным требованиям.

Присоединение Казахстана к Болонскому процессу в 2010 году стимулировало переходные процессы модернизации системы высшего образования в сторону Единого европейского образовательного и научного пространства и предопределило неизбежность интенсивных преобразований в университетах страны, в том числе — освоение новых подходов и стандартов обучения и образования.

Профессионализм выпускника университета непосредственно зависит от качества образовательного процесса, находящегося в состоянии модернизации, направленной на повышение конкурентоспособности выпускников любого уровня многоступенчатой системы — бакалавриата, магистратуры и докторантуры.

В повышении качества образования и конкурентоспособности университета значительную роль играет компетентностный подход к формированию образовательного процесса, при котором главное внимание уделяется результату обучения, и тем самым поддерживается тесная связь с обществом, для которого и готовятся специалисты — выпускники университета.

Понятие «компетентностного обучения» (Competency Based Education) стало впервые появляться в конце 1960-х годов в Соединенных Штатах Америки в связи с образовательной подготовкой учителей, а затем — в 1970-е гг. — распространилось на систему подготовки профессиональных кадров в других сферах деятельности специалистов, в 1980-х система